

Posudek oponenta disertační práce Evy Cerniňákové
“Doménová ontologie pro oblast automatizace knihoven”
předkládané v roce 2021 na Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK

I. Stručná charakteristika práce

Cílem práce bylo navrhnout ontologii pro oblast automatizace knihoven, použitelnou pro podporu rozhodovacího procesu při výběru knihovního softwaru. Tento cíl autorka splnila a v předkládané disertaci zdokumentovala zvolenou metodiku i použité techniky. Lze konstatovat, že práce má charakter projektu, jehož výstupem jsou konkrétní artefakty v podobě ontologie a nástroje na podporu rozhodování při výběru softwaru, jež jsou bezprostředně využitelné v praxi knihoven. Jako další možné použití navržené ontologie se jeví její využití v terminologické práci.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Autorka svou práci prokázala, že dokáže samostatně stanovit výzkumné cíle, zvolit vhodné metody a techniky a s jejich pomocí výzkumné aktivity realizovat. Ontologie, kterou navrhla, je použitelná jako pojmový model domény automatizace knihoven a díky své dvojjazyčnosti i jako zdroj oborové terminologie pro české prostředí. Méně zdařilý je však způsob, jakým o svých aktivitách referuje; z hlediska požadavků na standardní odborný text práce vykazuje nedostatky (podrobně viz část III.1 Struktura argumentace).

V práci postrádám větší podíl teorie. Kapitola 2, nazvaná Teoretická východiska, má rozsah pouhých 5 stran (tj. 2,6 % z celkového rozsahu textu práce) a navíc je věnována převážně terminologickým záležitostem. Tento nedostatek se projevuje i ve struktuře seznamu použité literatury – z celkového počtu 77 záznamů se pouze 22 zdrojů týká teoretických problémů automatizace knihoven. Je pochopitelné, že orientace na návrh ontologie a rozhodovací pomůcky při výběru softwaru předurčila, že práce bude mít inženýrský charakter, tj. zaměří se na řešení praktických problémů a nikoli na teoretický výzkum. Využití vlastních zkušeností a expertízy autorky je samozřejmě ku prospěchu věci. Dle mého soudu ale i inženýrské projekty potřebují být zakotveny v teoretické bázi.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Pro práci tohoto typu je klíčovým koncepčním rozhodnutím volba metodiky. Autorka si vytyčila dva cíle práce a pro každý z nich zvolila metodu k jejich dosažení. Pro výzkumný cíl tvorby doménové ontologie byla zvolena metoda kvantitativní textové analýzy s využitím nástroje Voyant Tools. Tuto volbu považuji za vhodnou a zvolený korpus textů za relevantní. Autorka vhodně doplnila korpus odborných textů o lokalizační soubory a manuály knihovních systémů a o archiv e-mailové konference knihovního softwaru Evergreen. Druhým stanoveným cílem je návrh nástroje na podporu rozhodování o výběru softwaru, pro jehož dosažení autorka zvolila metodu uspořádání workshopu a řízených rozhovorů s jeho účastníky. Tato bezesporu užitečná a pro praxi přínosná aktivita však může být stěží označena jako „průzkum potřeb knihoven s ohledem na knihovní systém a jeho změnu“, jak tvrdí kapitola 7.3. Domnívám se, že při řešení této úlohy autorka vycházela především ze svých zkušeností, které eventuálně potvrdila či korigovala podle výsledků ankety během workshopu.

1. Struktura argumentace

Práce je nadstandardně rozsáhlá (329 stran včetně příloh). Spolu s úvodem a závěrem je členěna do 10 částí. Osobně bych dala přednost jinému zařazení kapitoly 7 Proces výběru a změny knihovního softwaru – její obsah by mohl plnit v úvodní části práce funkci začlenění tématu ontologie do širšího kontextu. V kapitolách 4, 5, 6 a 8 je popsáno řešení stanovených cílů práce. Autorka tento popis zpracovala nesmírně důkladně a se smyslem pro detail. Je z něj patrné, že vykonala velké množství práce – textová analýza v tomto rozsahu bývá obvykle výsledkem týmové práce. Formát, který autorka zvolila pro dokumentaci své práce, má spíše podobu laboratorního deníku než odborného textu, v němž už očekáváme nejen prezentaci zjištěných fakt, ale i jejich interpretaci. Těch bohužel v textu práce příliš není, což je rozhodně škoda vzhledem k tomu, jaké množství kvalitních podkladů autorka shromáždila. Domnívám se, že si i díky svým praktickým zkušenostem s problematikou automatizace knihoven mohla dovolit více vlastních závěrů. Zjištění typu „četnost termínů koreluje s jejich významností“ (s. 219), „návaznost tématu automatizace knihoven a knihovních systémů na počítačové vědy“ (s. 155), „téma knihovního systému ... je ve výběru článků nezanedbatelným tématem“ (s. 99), „termín web, objevující se v abstraktech z let 1991-2000, pravděpodobně souvisí se vznikem world wide webu“ (s. 109) nejsou příliš objevná a hraničí s truismy. Poznatky o vývoji popularity termínů v čase (s. 109) by byly zajímavé, pokud by je autorka nějak vztáhla k řešené úloze.

2. Formální úroveň práce

Práce má dobrou jazykovou úroveň. Občasné překlepy (např. „byl instalovaná“ na s. 207) nejsou na překážku srozumitelnosti a lze je přičítat značnému rozsahu práce. Nejspíš by je pomohla odstranit ještě jedna jazyková korektura. Nemilým formálním nedostatkem je obsah a seznam tabulek, jejichž stránkování se od s. 29 nekryje se stránkováním textu práce v elektronické verzi, kterou jsem měla k dispozici. Obsah je navíc neúplný, jsou v něm zahrnuty pouze části do 3. úrovně členění (tj. chybí v něm např. kapitola 4.2.2.1). Bibliografické citace zdrojů jsou zpracovány korektně, určité nedostatky se vyskytují v záznamech č. 24, 60, 63, 64, 65.

3. Práce s prameny či s materiálem

Autorku lze díky jejím zkušenostem s problematikou automatizace knihoven považovat za doménového experta. Podle mého názoru proto zvolená kombinace vlastní expertízy a kvantitativních metod textové analýzy představuje vhodnou metodu pro návrh ontologie. Autorka prokázala, že zvládá metody kvantitativní textové analýzy s využitím vhodného softwaru, a že výsledky dokáže využít při řešení stanovených úloh. Nejsm však přesvědčena, že bylo nutné, aby čtenář skutečně absolvoval celý proces výzkumu spolu s autorkou podle jejího detailního popisu. Některé popisy jsou možná až zbytečně podrobné a působí rozvlekle (viz např. kapitola 4.2.2.1.1 na s. 48-50, popisující způsob vyhledání a získání textů článků z báze Web of Science). Obvyklým způsobem psaní odborných textů je, že se referuje o výsledcích a autor nenutí čtenáře, aby zkoumal sám. Z tohoto pohledu je vypovídací hodnota např. tabulek č. 9 nebo 12 sporná. Jako hodnotitel oceňuji poctivý přístup autorky, která dává k dispozici veškerý shromážděný materiál, jako běžný čtenář však postrádám více komentářů a interpretací.

4. Vlastní přínos

Nejvýznamnějším přínosem práce je navržená ontologie, která je původním a zcela samostatně vytvořeným dílem autorky. Při jejím návrhu autorka prokázala potřebné kompetence a vytvořený artefakt vykazuje vlastnosti profesionálně vytvořené doménové ontologie.

IV. Dotazy k obhajobě

Metoda textové analýzy je jednou z více možných metod, jež lze použít pro tvorbu ontologie. Byly eventuálně zvažovány ještě nějaké jiné metody? Jaké důvody vedly autorku k výběru právě této metody?

Autorka se v práci odvolává na svoji expertní znalost domény automatizace knihoven a dle mého soudu ji vytvořenými artefakty potvrzuje. V této souvislosti by mě zajímalo, co nového k jejím dosavadním znalostem přinesly výsledky textové analýzy.

Co přesně znamená výrok na s. 220, že vytvořená ontologie „je pouze modelová“?

V. Závěr

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako prospěla.

21. 11. 2021

Helena Kučerová